

tonovi

80/81

ČASOPIS GLAZBENIH
I PLESNIH PEDAGOGA

ISSN 0352-9711 • UDK 78:37 • CODEN TONOEC
• TONOVI Zagreb • god. 38(1-2) • str. 96 • studeni 2023. Zagreb •

TONOVI ZAGREB – ČASOPIS GLAZBENIH I PLESNIH PEDAGOGA,
broj 80/81. god. 38(1-2), 2023
ISSN 0352-9711 UDK 78:37 CODEN TONOEC

Bibliografske jedinice za članke objavljene u časopisu *Tonovi*
uključene su u *RILM Abstracts of Music Literature*.

Članci su elektronski dostupni u *RILM Abstracts of Music Literature* s cjelovitim tekstom.
(Journal *Tonovi* is abstracted and indexed in *RILM Abstracts of Music Literature*.
It is available electronically through *RILM Abstracts of Music Literature* with Full Text).

Izdavač

HRVATSKO DRUŠTVO GLAZBENIH I PLESNIH PEDAGOGA

Adresa Uredništva

Ilica 219a, 10 000 Zagreb
tel. / faks (01) 3708-179, 3756-747
e-mail: hdgpp@hdgpp.hr
www.hdgpp.hr

Uredništvo

Jakša Zlatar
Josip Burjan
doc. dr. sc. Blaženka Bačlija Sušić

Glavna i odgovorna urednica

dr. sc. Mirna Sabljar

Lektorica za hrvatski jezik

doc. dr. sc. Nina Mance

Lektorica za engleski jezik

doc. dr. sc. Dubravka Papa

***U prilogima autori zastupaju vlastita gledišta,
koja nisu uvijek podudarna s gledištima Uredništva.***

Izlazi dvaput godišnje.

Naklada ovog broja 300 primjeraka.

Cijena ovog broja 6,00 eura

HDGPP

OIB 97475640707

IBAN HR0723600001101359972

Priprema i tisak

MUSIC PLAY, Zagreb

Sadržaj

Glazba u različitim kontekstima

Lucija Hrštic, Antoaneta Radočaj-Jerković: Primjena pjevanja u muzikoterapijskim aktivnostima / <i>Application of singing in music therapy activities</i>	5
Marina Ban: Interkulturalizam u izvannastavnim glazbenim aktivnostima u Međimurskoj i Istarskoj županiji / <i>Interculturalism in extracurricular music activities in the Medjimurje and Istria Counties</i>	21

Interpretacija glazbe

Ivanka Kordić: Interpretacija skladbi za klavir Johanna Sebastiana Bacha (2) – Artikulacija u skladbama za klavir Johanna Sebastiana Bacha / <i>Interpretation of piano compositions by Johann Sebastian Bach (2) – Articulation in the piano compositions of J. S. Bach</i>	33
--	----

Glazbeno obrazovanje

Silvana Vulas: Uloga razrednika u umjetničkoj školi / <i>The role of the class teacher in art schools</i>	63
Eliona Lici: Glazbeno obrazovanje u Albaniji tijekom pandemije koronavirusa / <i>Music education in Albania during COVID-19</i>	75
Goranka Šenk, Domagoj Maras: Važnost kontinuiranoga stručnog usavršavanja nastavnika i učenika u glazbenim školama – međunarodna glazbena škola Osijek / <i>The importance of continuous professional development of teachers and students in music schools – International Music School Osijek</i>	81

Prikaz knjige

Mirna Sabljar: Snježana Dobrota: Interkulturalizam u kontekstu suvremenoga glazbenog obrazovanja	91
--	----

Glazba u različitim kontekstima

PRIMJENA PJEVANJA U MUZIKOTERAPIJSKIM AKTIVNOSTIMA

Lucija Hrštić¹

Antoaneta Radočaj-Jerković²

Prethodno priopćenje

Sažetak

U ovom radu bit će predstavljena uloga pjevanja u muzikoterapijskim aktivnostima i uporaba komunikacije pjevanjem tijekom seansi muzikoterapije u Hrvatskoj i BiH te će se nastojati pružiti poticaj za snažniju afirmaciju muzikoterapije kao regulirane zdravstvene profesije upućujući na važnost i raznolike mogućnosti pjevanja te vokalne komunikacije u muzikoterapijskim seansama. Osvještavanje svih mogućnosti komunikacije između korisnika i terapeuta (pa tako i vokalne) jedan je od primarnih ciljeva muzikoterapijskoga procesa, a osvještavanje glasa kao komunikacijskoga sredstva dragocjena je spoznaja korisnicima i davateljima muzikoterapijskih usluga.

Ključne riječi: glas, komunikacija, muzikoterapija, pjevanje.

Uvod

Muzikoterapija kao pojam u sebi općenito podrazumijeva liječenje glazbom u najrazličitijim oblicima. Iako je od samih početaka civilizacija glazba imala snažan utjecaj na čovjeka, muzikoterapija se, kao zdravstvena usluga i profesija, počinje razvijati tek od druge polovine prošloga stoljeća. Svoj razvoj najprije započinje u SAD-u, a zatim se proširuje u Europu. U Hrvatsku dolazi 70-ih godina 20. stoljeća.

Godine 1918. prvi se put spominje naziv „muzikoterapija“, a prvu definiciju discipline iznosi Svjetska udruga za muzikoterapiju (WFMT- World Federation of Music Therapy) 1966. godine. (Crnković, 2020, 12).

Ako se kratko osvrnemo na nešto kasniji razvoj muzikoterapije u Europi, svakako vrijedi istaknuti Veliku Britaniju, gdje je početak djelatnosti bio usmjeren na praktičan rad s djecom s poteškoćama u razvoju. Britansko udruženje za muzikoterapiju (The British Society for Music Therapy) osnovano je 1958. godine, prvi praktični trening za muzikoterapeute pokrenut je 1968., a prvi trening po metodi Nordoff-Robbins³ održan je 1974. (Ansdell, 1999, 27.).⁴

No, što je muzikoterapija kao disciplina?

¹ Studentica poslijediplomskoga doktorskog studija; Lucija Hrštić, mag.mus.; J.U.Centar za djecu i omladinu sa posebnim potrebama „Los Rosales“ Mostar i Srednja škola Stolac, lucijahrstic@gmail.com

² prof. art. dr. sc. Antoaneta Radočaj-Jerković, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, antoaneta.radočaj.jerkovic@gmail.com

³ Opširnije o modelima i pravcima muzikoterapije vidi na: <https://voices.no/index.php/voices/article/view/2045/1789>. Preuzeto: 19. veljače 2023. godine.

⁴ Izvor: <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/7745/>. Preuzeto: 19. veljače 2023. godine.

„Muzikoterapija predstavlja profesionalnu upotrebu glazbe i njezinih elemenata kao intervencije u medicinskom, obrazovnom i svakodnevnom okruženju, u radu s pojedincima, skupinama, obiteljima ili zajednicama koje nastoje ostvariti optimalnu kvalitetu života i poboljšati fizičko, socijalno, emotivno, spoznajno i duhovno zdravlje. Istraživanja, edukacija i klinička praksa u muzikoterapiji temelje se na stručnim standardima koji su postavljeni s obzirom na kulturološko, socijalno i političko okruženje.“⁵

Nešto drukčija i općenitija definicija muzikoterapije donesena je u knjizi *Muzikoterapija – umjetnost glazbe kroz umijeće liječenja*, gdje se muzikoterapija definira ovako:

„Općenita definicija pojma i značenja muzikoterapije u praksi bila bi da je muzikoterapija (glazbena terapija, glazboterapija ili meloterapija) način liječenja glazbom kod kojeg se glazbeno zvukovlje koristi kako bi se postiglo bolje fizičko, duhovno, društveno ili emocionalno stanje čovjeka, bez ciljanoga razvijanja osobnih glazbenih vještina pjevanja ili sviranja“ (Crnković, 2020, 11).

Crnković (2020) se nadalje osvje i na interdisciplinarnost muzikoterapije kao discipline te na njezinu povezanost s biologijom, medicinom i neurologijom. Poseban naglasak stavlja na profesiju muzikoterapeuta koji su dio interdisciplinarnoga tima stručnjaka te zajedno s ostalim članovima tima osmišljavaju tretman najpogodniji za korisnika s obzirom na prirodu njegova stanja. Muzikoterapeut je kvalificiran stručnjak obučen za provedbu muzikoterapijskih tretmana i stručnu procjenu korisnika.

Kako navodi Bruscia, svaki muzikoterapeut uz opću i medicinsku edukaciju te psihoterapiju mora pokazati i razvijene vještine u sljedećim glazbenim disciplinama: teoriji glazbe i sviranju instrumenata te vještini spontane i zadane improvizacije. Kao primjer usavršavanja u sviranju više instrumenata navodi poznate muzikoterapeute Juliette Alvin i Paula Nordoffa. Pri tome je važno napomenuti kako vrsta glazbe u kojoj se budući muzikoterapeut prethodno obrazovao ne mora biti presudna za uspješnost muzikoterapijskoga procesa (Bruscia, 1987).

Upravo multidisciplinarnost muzikoterapije doprinosi i njezinoj funkcionalnoj primjeni u odnosu prema različitim vrstama korisnika. Muzikoterapija se s toga primjenjuje kod osoba s različitim oblicima poremećaja ponašanja, osoba s poteškoćama u razvoju, autizmom, motoričkim poremećajima i slično (Crnković, 2020, 12).

Osim osvrta na profesionalnu orijentaciju, muzikoterapiju je nužno promatrati i sa stajališta pravno regulirane zdravstvene usluge. Zato se svakako valja osvrnuti na profesionalnu asocijaciju za promicanje muzikoterapije koja pod vlastitim članstvom i organizacijom okuplja sve ostale profesionalne asocijacije na području Europe. Tako su do danas u Europskoj konfederaciji za muzikoterapiju (EMTC) registrirane 33 države, 51 članska organizacija te 7444 muzikoterapeuta.⁶

Ako se osvrnemo na razvoj muzikoterapije u našem okruženju, nešto jasniju sliku pruža osnivanje udruga za promociju muzikoterapije u čemu se ističu Hrvatska, Srbija i Mađarska.⁷ Tako je uz Srbiju i Hrvatska nešto kasnije započela proces integracije muzikoterapije kao discipline i zdravstvene usluge te su pokrenuta tri stupnja neformalne edukacije i osnovana Hrvatska udruga muzikoterapeuta koja je od 2014. i članica Europske konfederacije za muzikoterapiju (EMTC).⁸ U Hrvatskoj je 2016. godine pokrenut i prvi specijalistički studij Kreativnih terapija, smjer Muzikoterapija na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku.

U razvoju muzikoterapije u susjednoj Bosni i Hercegovini uočava se ovisnost o pomoći stranih muzikoterapeuta. Alpha Woodward kao najznačajnije razloge za takav položaj ističe

⁵ Opširnije vidi u: Muzikoterapija – Hrvatska udruga muzikoterapeuta. Izvor: https://www.muzikoterapeuti.hr/?page_id=85. Preuzeto: 15. lipnja 2022. godine.

⁶ Opširnije vidi na: <https://emtc-eu.com/about-the-emtc/>. Preuzeto: 18. veljače 2023. godine.

⁷ Opširnije vidi na: <https://emtc-eu.com/recognition/>. Preuzeto: 18. veljače 2023. godine.

⁸ Opširnije vidi na: <https://emtc-eu.com/member-associations/>. Preuzeto: 9. veljače 2023. godine.

poslijekomfliktno društvo, intenzivan etnički utjecaj, poslijeratnu tranziciju, ali i pokušaj ostvarenja razvoja muzikoterapije u manjim, ali geografski značajnim sredinama u BiH (Mostar i Sarajevo), no bez postojanja krovne udruge, asocijacije ili oblika državne organizacije edukacije u muzikoterapiji⁹.

Po završetku osvrta na opće definiranje i pravnu regulaciju muzikoterapije, nužno je kratko se osvrnuti i na svrhu primjene muzikoterapije u općoj i kliničkoj praksi. Kako bi se bolje razumjela svrha primjene muzikoterapije kao regulirane profesije, važno je napomenuti kako s obzirom na prirodu korisnika i izbor intervencija muzikoterapeuta, postoje dva glavna pravca muzikoterapije: aktivna i receptivna muzikoterapija. U prvom se pravcu, tj. aktivnoj muzikoterapiji, pacijent aktivno izražava s pomoću glazbe, a u drugom oslobađa slušajući zvukove. Aktivno izražavanje s pomoću glazbe tako uključuje sviranje, pjevanje i improvizaciju, a u Orff muzikoterapiji i pokret. (Bulatović Stanišić, 2019, 5).¹⁰

Jedan od najpoznatijih primjera aktivnog muziciranja, ali i primjene aktivne muzikoterapije svakako je i pjevanje te uporaba glasa kao oblika komunikacije o čemu će biti više riječi u sljedećim poglavljima.

Pjevanje kao primarno glazbeno ponašanje – o pjevanju općenito

Pjevanje je od početka razvoja čovječanstva najraniji oblik muziciranja. Pjevanjem se razotkriva boja i kvaliteta čovjekova glasa, ali i njegove opće, fiziološke osobine. O počecima pjevanja postoji brojna literatura. Jedan od najsazetijih prikaza početka i uloge pjevanja dostupan je i u *Priručniku za zborovođe i voditelje dalmatinskih klapa* u kojem etnomuzikolozi Nikola Buble i Josip Veršić navode sljedeće:

„Pjevanje je glazbeno izražavanje ljudskim glasom i smatra se najstarijim oblikom glazbovanja. Pjevački organ/vokalni instrument dio je žive, promjenjive organske materije – dio ljudskog organizma, ne postoji kao ustaljen i gotov instrument već ga školom treba izgraditi. Kako je pjevački instrument ugrađen u čovječji organizam, pjevanje je najprirodniji, najspontaniji i najjednostavniji oblik glazbenog izražavanja, a sama pjevačka umjetnost najljepši, ali i najteži oblik glazbovanja. Jedino prigodom pjevanja sjedinjuju se instrument i interpret u jednoj te istoj osobi, pjevač se istodobno izražava na dva načina: glazbeno – tonovima oblikovanim u melodijsku liniju i govorno – tekстом“ (Buble i Veršić, 2000, 61).

Poznato je međutim i tumačenje starih civilizacija o potrebama i važnosti pjevanja. Među najranijim zagovornicima pjevanja svakako se ističu grčki filozofi Heraklit i Sokrat, a poznato je da je pjevanje bilo cijenjeno i u drevnom Rimu (Buble i Veršić, 2000, 12).

Valja napomenuti kako usvajanje pjevanja započinje vrlo rano jer djeca pokazuju izražen interes za pjevanje kao aktivnost. O tome autorica Radočaj-Jerković navodi sljedeće:

„Pjevanje je omiljena dječja glazbena aktivnost. U najranijoj dobi pjevanje se javlja kao spontani oblik komunikacije, koji sudjeluje u izražavanju emocija. Takav prirodni put nastajanja dječjega pjevačkog izražavanja često dovodi do zaključka kako je pjevanje aktivnost vezana isključivo uz glazbeno uvjetovane, urođene sposobnosti djeteta. Glazbene predispozicije svakako će utjecati na kvalitetu i brzinu pjevačkoga razvoja djeteta, no važno je istaknuti kako one nisu jedini čimbenik razvoja“ (Radočaj-Jerković, 2015, 316).

U drugom radu slične tematike Radočaj-Jerković i suradnici također navode i činjenicu kako je pjevanje kao čovjekova elementarna potreba našlo svoje mjesto i u glazbenom

⁹ Opširnije vidi u: Abstract, „Tapestry of Tears: An Autoethnography of Leadership, Personal Transformation, and Music Therapy in Humanitarian Aid in Bosnia Herzegovina“, Izvor: http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=antioch1425584421, Preuzeto: 29. siječnja 2023. godine.

¹⁰ Opširnije vidi u: Aktivna ili receptivna muzikoterapija, „Muzika kao lijek“, Izvor: <https://hrck.hr/file/327070>, Preuzeto: 29. siječnja 2023. godine.

obrazovanju na svim razinama, počevši od osnovne općeobrazovne škole do visokih (glazbenih) učilišta. Tako naglašavaju kako prvi susret s aktivnošću pjevanja u obrazovnom kontekstu učenici doživljavaju upravo kroz predmet Glazbene kulture:

„Pjevanje je, uz slušanje, najprisutnija i najomiljenija aktivnost u nastavi Glazbene kulture u primarnom obrazovanju (Vidulin-Orbanić, 2002; Svalina, 2015). U pjevanju učenici aktivno sudjeluju izvodeći glazbu, ali tek ovisno o učiteljevim glazbenim sposobnostima, dobrom osjećaju za intonaciju, metar i ritam, razvijenoj glazbenoj memoriji i vještini lijepog pjevanja (Šulentić Begić, 2013) te iznimno razvijenim metodičkim kompetencijama ta aktivnost može prerasti iz funkcionalne u umjetničku razinu.“ (Radočaj-Jerković, Škojo, Milinović, 2018, 312.).

Analizirajući ulogu pjevanja u suvremenom konceptu nastave glazbe Rojko dolazi do sljedećih zaključaka:

„U novoj koncepciji glazbene nastave u osnovnoj školi pjevanju treba odrediti nešto drukčiju ulogu od one koju je imalo prije. Kvantitativno smanjenje njegova udjela u cjelokupnoj glazbenoj aktivnosti trebalo bi se odraziti na njegovoj kvaliteti. Težiti svakako treba umjetničkom pjevanju, i to ne samo u zboru, gdje se ono najprirodnije i ostvaruje, nego i u razredu. Pukom funkcionalnom pjevanju nema mjesta u školi. Intrinzičnoj motiviranosti učenika za pjevanje ne bi trebalo podilaziti površnim pristupom (i) manje zahtjevnim pjesmama. Pjesme s više funkcionalnih nego umjetničkih karakteristika – kakvih će u nastavi uvijek biti – treba također pjevati lijepo i dotjerano. Posebnu pozornost valja posvećivati pjevanju narodne pjesme. To pjevanje mora biti istinito. Nijednu takvu pjesmu ne bismo smjeli otpjevati ako je pritom nismo koliko god je moguće temeljitije etnomuzikološki obradili.“ (Rojko, 2012, 62.).

Uz naglasak na pristup pjevanju u nastavi glazbe i njegovim osobitostima u ovisnosti o načinu i vrsti glazbenog izričaja, pozornost valja posvetiti i glasu kao pjevačkom instrumentu. U nastavku će tako biti nešto više govora o preduvjetima za ostvarenje umjetničkog pjevanja, tj. karakteristikama pjevačkoga glasa.

Karakteristike pjevačkoga glasa

Uz osvrt na uvjete koje je potrebno postići u općim normama lijepog pjevanja (smisao za ljepotu tona i logičnost glazbene fraze, smisao za sadržajno i misaono izgovorenu riječ, intenzivni i neposredni doživljaj u suodnosu pjevač-slušatelj); autori Buble i Veršić navode opće karakteristike kvalitete ljudskoga glasa iznoseći ovo opažanje:

„Za postići spomenuto, potrebno je znati da su pjevane riječi lažne i nakazne tako dugo dok ih pjevač ne prožme svojim duhom. Kao i kod govora, a pjevanje je idealizirani govor, riječi pjevača predodređene su komunikaciji. Dakle, nikad ne služe isključivo onome koji ih izgovara. Na pjevaču se ne smije osjetiti napor. Staro je pjevačko načelo – smiješi se dok pjevaš, što znači – razvuci usnice više horizontalno nego vertikalno. Česta je pogreška kod pjevača da im glazbena fraza nije donesena kao cjelina“ (Buble i Veršić, 2000, 62.).

Osvrt se nastavlja izdvajanjem karakteristika glasa školovanoga glazbenika i pjevača amatera uz naglasak na impostaciji. Vrijedno je izdvojiti četiri opće karakteristike lijepoga glasa i pjevanja, a to su: koncentriranost, zvonkost, boja ili timbar glasa te registri. (Buble i Veršić, 2000.).

Radočaj-Jerković također opisuje čimbenike razvoja pjevačkoga glasa od najranije dobi djeteta pa sve do puberteta ističući važnost usvajanja modela imitacije učitelja te oblikovanja zdravih pjevačkih navika. (Radočaj-Jerković, 2015.)

Poseban naglasak tako valja posvetiti pjevačkom disanju, držanju, fonaciji i produkciji glasa da bi se nakon toga radilo na glazbenoj ekspresivnosti i muzikalnosti. (Radočaj-Jerković, 2015.).

U nastavku će zbog jasnoće i preglednosti rada biti izložen kratak povijesni osvrt na razvoj pjevanja u kontekstu povijesnoga razvoja muzikoterapije.

Kratak osvrt na povijesni razvoj pjevanja u kontekstu muzikoterapije

Usporedno s tijekom opće povijesti glazbe možemo pratiti i tijek razvoja pjevanja kao umjetničke aktivnosti i načina izražavanja. Po uzoru na današnja plemena primitivnijega razvojnog stupnja, možemo pretpostaviti ponešto i o pjevačkom razvoju najstarijih civilizacija kod kojih je također prisutna praksa liječenja pjevanjem i plesom koju bi provodili šamani vokalizacijom i plesom do transa.

Upravo u razdoblju antike i srednjeg vijeka spominju se i počeci pjevanja koji su ujedno bili i prvi oblici kasnijih aktivnosti prisutnih u muzikoterapijskim tretmanima (Crnković, 2020). Zbog lakšeg razumijevanja kontinuirane primjene glazbe za dobrobit pojedinca i društva u cijelini, u nastavku je izložen kratak osvrt na razvoj općeg poimanja glazbe kao terapijskoga sredstva.

Tako u svom stručnom radu o muzikoterapiji Svetlana Bulatović Stanišić donosi kratak pregled razvoja muzikoterapije tijekom povijesti, ističući kako su se stare civilizacije poput Egipta, Kine, Japana i Grčke koristile glazbom u sociološke i medicinske svrhe (Bulatović Stanišić, 2019, 5). U Egiptu se glazba predstavlja istim znakom kao radost i blagostanje.

Autorica nadalje navodi kako početci primjene glazbe u medicinske svrhe izazivanjem transa glazbom datiraju iz antike i nastavljaju se u razdoblju renesanse. Može se zaključiti da su se početci primjene glazbe u svrhu liječenja i katarze oblikovali sviranjem i pjevanjem, a nešto rjeđe i kasnije pokretom i plesom. Jedan od najstarijih zapisa primjene pjevanja u svrhu duhovnoga pročišćenja slušatelja nalazi se upravo u Starom zavjetu (Bulatović Stanišić, 2019, 5).

Termin muzikoterapija, ali i muzikoterapija kao disciplina počinje se razvijati polovinom 20. stoljeća u SAD-u i Kanadi kad su nakon Drugoga svjetskog rada glazbenici obilazili bolnice i svirali ranjenicima. (Bulatović Stanišić, 2019, 6).

Nakon Drugoga svjetskog rata nastavljaju se ispitivanja djelovanja glazbe na čovjeka, a najpoznatiji zagovornik terapijskoga djelovanja glazbe svakako je neuropsihijatar Oliver Sachs koji u svojoj knjizi *Muzikofilija: priče o glazbi i mozgu* donosi iskustva kliničkoga rada s pacijentima kod kojih se glazba pokazala kao učinkovita intervencija kod različitih oblika neuroloških oštećenja. Svoj sažetak o terapijskom djelovanju glazbe Sachs iznosi ovako:

„Glazba može biti više od samoestetike. Može biti duboko terapijska. Može biti dragocijena u povezivanju pojedinca sa svijetom i samome sebi; pomoći nekim ljudima izraziti se i povezati sa svijetom kao malo tko.“¹¹

Primjeri primjene pjevanja u muzikoterapijskim aktivnostima

U ovom poglavlju bit će predstavljeni primjeri uporabe pjevanja u muzikoterapijskim aktivnostima, ali i pravac kojim se muzikoterapeuta specijalizira za uporabu glasa u tretmanima. Riječ je o vokalnoj muzikoterapiji. Općenito govoreći, radi se o uporabi glasa pri zvučnom dijalogu i improvizaciji između klijenta i terapeuta.

Kako bi se potaknulo izražavanje aspekta vokalnosti u muzikoterapiji, nužno je da muzikoterapeut tijekom individualnoga tretmana potiče korisnika na spontano izražavanje improvizacijom i vlastitim izborom izražavanja u zvučnome dijalogu. Jedan od najpouzdanijih načina za poticaj improvizacije i odgovora u zvučnome dijalogu svakako je uporaba glasa, a kasnije i svjesnoga pjevanja. Radi lakšega razumijevanja uloge spontane improvizacije u muzikoterapiji najprije ćemo se kratko osvrnuti na općenito značenje improvizacije u glazbi.

¹¹ Opširnije vidi u: „11 Beautiful Oliver Sacks Quotes That Capture the Power of Music“ Izvor: <https://www.mic.com/articles/111150/11-beautiful-oliver-sacks-quotes-that-capture-the-power-of-music>. Preuzeto: 18. veljače 2023. godine.

Iako je među glazbenicima raširena misao kako je improvizacija spontano izvođenje glazbe koje se ne može doslovno ponoviti, Bačlija Sušić, kada govori o improvizaciji kao obliku dječjega glazbenog stvaralaštva, ovako definira improvizaciju:

„Improvizacija je jedan od osnovnih i najvažnijih oblika dječjega glazbenog stvaralaštva. Groveov Glazbeni rječnik (1991) definira improvizaciju kao umijeće razmišljanja i izvođenja glazbe istovremeno, dok prema drugim izvorima improvizacija podrazumijeva istovremeno pronalaženje i izvođenje glazbe bez neposredne pripreme (Die Musik in Geschichte und Gegenwart, 1997). Improvizacija je dakle vrsta stvaralačkog čina koji se razlikuje od pismenog načina oblikovanja kao kod skladanja te je slična nepripremljenom, improviziranom izrazu ideja u govoru“ (Bačlija Sušić, 2016, 100.).

Svakako valja uputiti i na razlike tretmana improvizacije u nastavi glazbe i muzikoterapijskom procesu. Kada govorimo o primjeni improvizacije u muzikoterapiji, ona može biti strukturirana i nestrukturirana. Zbog toga Modrušić navodi i ovo pojašnjenje:

„Aktivne metode podrazumijevaju sve improvizacijske modele, upravo zbog toga što aktivnim sudjelovanjem u terapiji nedvojbeno dolazi do improvizacije. „Improvizacija je spontano otkriće glazbe tijekom izvođenja bez unaprijed stvorene forme ili konteksta.“ (Solomon, 1986., prema Škrbina, 2013, 154). Bruscia (1988, prema Svalina, 2009) improvizacijske modele svrstava u dvije skupine, a to su: strukturirani improvizacijski modeli i nestrukturirani improvizacijski modeli muzikoterapije.“ (Modrušić, 2020, 6).

Dok se strukturirana improvizacija primjenjuje u grupnim aktivnostima, nestrukturirana se primjenjuje u individualnim seansama uz poštovanje želja i potreba korisnika (Modrušić, 2020, 10,12). Budući da je pjevanje jedan od najspontanijih načina izražavanja korisnika, nužno je posvetiti mu i detaljniji osvrt u odnosu na ostale mogućnosti spontanoga izražavanja, tj. sviranje i pokret.

Meashey (2020) u knjizi *Uporaba glasa u muzikoterapiji*¹² navodi da se najčešće preporuke za pjevanje u muzikoterapiji odnose na: zvučni dijalog vokalizacijom; stvaranje, bilježenje i izvedbu pjesama s tekstom koje je klijent stvorio sam ili uz pomoć muzikoterapeuta. Glasovna komunikacija poticajan je i zdrav oblik zvučnoga sudjelovanja i izražavanja emocija te jednako pogodna i za individualne i za grupne aktivnosti.

U nastavku će rada zbog sveobuhvatnosti primjene pjevanja u muzikoterapijskim aktivnostima biti predstavljeno pet primjera s osvrtom na pristupe koji se koriste glasom kao zvučnim sredstvom.

Prvi primjer odnosi se na primjenu muzikoterapije u ranoj životnoj dobi s posebnim osvrtom na vokalne aspekte muzikoterapijskih intervencija kroz Orff muzikoterapiju, euritmiju i intoniranje. O Orff muzikoterapiji Horvat bilježi osvrt u kojem je pjevanje samo manji oblik među ponuđenim načinima poticanja dječjega glazbenog izražavanja i stvaralaštva:

„Njegova metoda provodi se tako da se djeca kreću, plješu i/ili sviraju instrumente, pritom izgovarajući dječje pjesmice ili priče. „Način proizvodnje zvuka na pojedinom instrumentu pogoduje razvoju motorike i koordinacije ruke, podlaktice, zapešća, šake i prstiju“ (Blanka Šmit, 2001; str. 56). Razvojem motorike ruke ujedno se pripremaju djeca i za početno pisanje (Blanka Šmit, 2001). Instrumenti koji se koriste zovu se „Orffov instrumentarij“ i dijele se na udaraljke s neodređenom visinom tona (zvečke, drveni štapići, bubnjevi, tamburin i sl.) te na instrumente s određenom visinom tona (ksilofon, metalofon, zvončići i sl.).“ (Horvat, 2021, 10).

Nadalje, u istom radu autorica detaljnije opisuje primjenu pjevanja u muzikoterapijskim aktivnostima temeljenim na pristupu Silvije Nakkah, gdje pjevanje u odnosu na Orff muzikoterapiju, ima znatno dominantniju ulogu:

¹² Izvor: <https://barcelonapublishers.com/The-Use-of-Voice-in-Music-Therapy>. Preuzeto: 18. lipnja 2022. godine.

„Silvija Nakkach je glazbenica koja se bavi zvukom u svijesti, pojačavanju osjetljivosti u tijelu i umu kako bi se potaknuo osobni rast i praksu potpunog ispunjenje (Vox Mundi Project, 1998-2016). Godine 1998. osnovala je “Vox Mundi and the Mystery School od the Voice” projekt očuvanja svetih glazbenih tradicija, kombinirajući obrazovanje, izvedbu i duhovnu službu s centrima diljem SAD-a, Brazila, Argentine, Indije i Japana. Kao međunarodno priznati stručnjak u međukulturalnog glazbeno-terapijskog treninga, Silvija je prva kročila u integraciju pjevanja i korištenja glasa sa somatskom i glazbenom psihoterapijom, pridonoseći opsežnom nizu izvornih vokalnih tehnika koje su i postale početna točka orijentacije na polju iscjeljivanja glazbom (Vox Mundi Project, 1998-2016).“ (Horvat, 2021, 12).

Uz ranije navedene modele primjene pjevanja u muzikoterapiji, spominju se još dva čije značenje nosi kulturološko-ritualni prizvuk, a to su euritmija i intoniranje. Iako pristup euritmije nije izravno vezan za vokalnost u muzikoterapiji, koristi se pri pomoći djeci za osvještavanje melodijskog tijeka i intervala u melodiji što je siguran put i za pjevani izražaj tijekom seansi muzikoterapije. O pristupu euritmije Horvat bilježi sljedeće:

„Pokret i ples zajedno pojačavaju efekt iscjeljujućeg djelovanja glazbe. Rudolf Steiner sudjelovao je u osmišljavanju oblika liječenja poznatog kao euritmija. „Euritmija je profinjen oblik obreda koji sjedinjuje pokret, glazbu i poetiku.“ (Campbell, 2005; str. 149). Polagani, skladni pokreti euritmije pridonose općem zdravlju, a primjenjuju se u liječenju astme, mucanja te bolesti dišnog sustava. Euritmija se izvodi uz klavirsku pratnju obučenoga voditelja koji vježbače uči kretati se u krugu i izvoditi pokrete koji simboliziraju glazbene intervale i boje tonova (Campbell, 2005)“ (Horvat, 2021, 12.-13).

Drugi primjer primjene pjevanja u muzikoterapiji prikaz je rada s korisnicima s različitim oblicima poremećaja iz spektra autizma. Analizirajući različite studije slučaja stranih istraživača, autorica Pavičić navodi sljedeće:

„Samim time može se steći daljnje razumijevanje utjecaja intervencija muzikoterapije na pojedince različitoga stupnja oštećenja PSA-a¹³ i oštećenja jezika. Autori također navode da se u istaknutim istraživanjima u prvome redu koristio jednim od dvaju pristupa muzikoterapiji. To su uporaba specifičnih pjesama s tekstovima koji se odnose na ciljane vještine i uporaba kliničke improvizacije. Analiza intervencijskoga pristupa i rezultata istraživanja otkrila je da su oba pristupa prilično jednako raspoređena u istraživanjima s pozitivnim rezultatima i istraživanjima s mješovitim rezultatima, sugerirajući da oba pristupa mogu biti jednako učinkovita.“ (Pavičić, 2019, 35.).

Treći primjer nešto je izravnijega praktičnog pristupa posvećen radu i primjeni pjevanja u muzikoterapiji, i to s osobama oboljelim od alkoholizma. Krunic detaljno opisuje tehnike pisanja, izvedbe i stvaranja pjesama na zadani zvučni okvir. Nakon toga donosi praktičan prikaz jedne od takvih aktivnosti s udruženjem alkoholičara uz ovaj sažetak:

„Skladba *Neka traje nam to* himna je kluba liječenih alkoholičara, a aranžirana je za tri glasa – sopran, mezzosopran i alt te kvintet harmonika. Uključivanjem alkoholičara u glazbu, dakle u himnu koja im je već poznata uključujemo ih izravno u glazbu, u pjevanje i slušanje glazbe istovremeno. Osim što bi na probama zbora učili svoju dionicu, zatim ju reproducirali, slušali bi instrumentalni sastav i aktivno sudjelovali u stvaranju glazbe. Osim glazbe, sudjeluju i u socijalnoj interakciji, komunikaciji s drugim ljudima. Na taj način mogu uvidjeti da nisu sami, da imaju podršku drugih ljudi, s kojima dijele zajedničke probleme i da naposljetku imaju i zajedničke interese – liječenje alkoholizma i prenošenje vjere i glazbe na okolinu“ (Krunić, 2016, 39.).

Korisne pomake u razvoju komunikacijskih vještina starijih osoba oboljelih od demencije može se uočiti u primjeni pjevanja tijekom individualnih i grupnih seansi muzikoterapije kako je opisano u četvrtome primjeru. Miloš navodi sljedeći osvrt:

„Zajedničko ili grupno pjevanje (*sing-along*) uključuje pjevanje poznatih pjesama i često se koristi kao muzikoterapijska metoda u radu s populacijom osoba starije životne dobi u zajednici i

¹³ PSA-akronim: poremećaji iz spektra autizma

institucijama. Zajedničko pjevanje često je dio muzikoterapijskih programa s osobama treće životne dobi koje boluju od demencije (Chavin, 1991; Shaw, 1993; Clair, 1996; sve prema Wheeler, Shultis i Polen, 2005), no također se koristi i kod zdrave starije populacije kako bi zadržala vitalnost“ (Miloš, 2019, 23.).

Nadalje, parafrizirajući strane muzikoterapeute (Pavličević i Wheler) autorica naglašava kako pjevanje u kombinaciji s instrumentalnom pratnjom te općento kao oblik muzikoterapije u zajednici ima pozitivne učinke na razvoj samopouzdanja, samopoštovanja i osjećaja subjektivnoga blagostanja korisnika. Slični rezultati vidljivi su na ispitanicima i tijekom individualnih seansi (Miloš, 2019, 25).

Peti primjer među dostupnim istraživanjima primjene vokalne muzikoterapije svakako je i rad s osobama oboljelim od Alzheimerove bolesti. Prikazano je pjevanje u smislu poticanja i održavanja osjećaja blagostanja kod osoba s Alzheimerovom demencijom. Nakon provedbe istraživanja autorice Kovačević i Mužinić zapažaju sljedeće:

„Ljudski glas ima sposobnost reflektiranja unutarnjega stanja, stoga i samo pjevanje može biti izvor utjehe ili oslobođenja od stresnih situacija. Upravo iz razloga što glas može biti indikator unutarnjega stanja korisnika, terapijske intervencije s glasom kao glavnim sredstvom mogu biti od velikog značenja ne samo u smanjivanju neželjenih stanja nego i razvijanju ili održavanju pozitivnih stanja, a samo ispuštanje vokalnih zvukova može djelovati terapijski. (...). Prednosti primjene muzikoterapije s naglaskom na pjevanje leže u njezinoj širokoj dostupnosti, na traženju prethodnoga glazbenog znanja ili vještina te obuhvaćanju ljudi različitih kulturnih i socioekonomskih slojeva“ (Kovačević i Mužinić, 2015, 17).

Anketno istraživanje o pjevanju u muzikoterapijskim aktivnostima

U ovom poglavlju predstavljeno je istraživanje o uporabi i važnosti pjevanja u muzikoterapijskim aktivnostima s osvrtom na najčešća dijagnostička stanja korisnika s kojima se u praksi susreću muzikoterapeuti u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

Opis istraživanja

Istraživanje je provedeno od lipnja do kolovoza 2022. godine. Upitnici su distribuirani digitalno, preko google anketnoga obrasca.¹⁴

Upitnik je bio namijenjen ispitanicima koji aktivno djeluju u području muzikoterapije u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Važno je istaknuti da su se zbog malobrojnosti dostupnih studijskih programa u području muzikoterapije na ispitivanom području istraživanjem obuhvatili ispitanici koji provode muzikoterapijske aktivnosti bez obzira na prethodno formalno obrazovanje. Ukupno je sudjelovalo 39 ispitanika. Anketni upitnik sadržavao je 24 pitanja koja su bila podijeljena u tri kategorije:

1. opći podatci o ispitanicima (dob, spol, zanimanje, obrazovanje);
2. pitanja o vještinama i utjecaju pjevanja u muzikoterapiji;
3. preciziranje stanja i teškoća kod kojih pjevanje pomaže i koliko.

Ispitanici

Struktura ispitanika opisana je u odnosu na dob, spol i obrazovanje. S obzirom na dob ispitanici su podijeljeni u tri skupine. Ispitanici između 20 i 30 godina bili su zastupljeni s 21 %, njih 33 % činilo je skupinu između 30 i 40 godina starosti te je 46 % ispitanika bilo u dobi između 40 i 65 godina.

¹⁴ Obrazac upitnika dostupan na linku: <https://docs.google.com/forms/d/1TAj4t4mD2O9wKgemEHBfG49Qs0hPKExhc4ramRD-kE/prefill>. Preuzeto: 1. listopada 2022. godine.

Spolna struktura ispitanika jest sljedeća: žene su činile čak 94.9 % uzorka, dok su muškarci bili zastupljeni s 5.1 %.

Ispitanici su u najvećem postotku (61.5 %) bili visokoobrazovani te su se izjasnili da imaju visoku stručnu spremu. Ostali ispitanici po stupnju obrazovanja izjasnili su se na sljedeći način: 28.2 % ispitanika ima završen poslijediplomski magistarski studij, 7.7 % izjavljuje da ima završenu višu školu, dok 2.6 % ispitanika ima završen poslijediplomskim doktorski studij.

Detaljniji osvrt na stupanj obrazovanja i zanimanja ispitanika, oblik glazbenoga obrazovanja te vrstu obrazovanja u muzikoterapiji prikazan je u tablicama 1, 2 i 3.

Tablica 1: Stupanj obrazovanja i zanimanja ispitanika¹⁵

Zanimanje	Broj odgovora	Udio ispitanika
defektolog-logoped	1	2.5%
dipl. psiholog/ mag. art. glazbene umjetnosti	1	2.5%
dipl. theol. univ. spec. art. therap.	1	2.5%
docent	1	2.5%
edukacijski rehabilitator	2	5.1%
edukacijski rehabilitator/ekspresivni terapeut	1	2.5%
glazbeni pedagog	2	5.1%
logoped	1	2.5%
mag.mus.	1	2.5%
mag.rehab.educ.	1	2.5%
muzikoterapeut	7	17.9%
nastavnik glazbene kulture	3	7.6%
nastavnik-defektolog	1	2.5%
odgojitelj	2	5.1%
prof. glazbene kulture	1	2.5%
prof. glazbene teorije i pedagogije	1	2.5%
prof. klavira/ student muzikoterapije	1	2.5%
prof. muzike	1	2.5%
prof. muzike/zvukoterapeut	1	2.5%
prof. rehabilitator	1	2.5%
prof. soc. ped.	1	2.5%
prof. teoretskih muzičkih predmeta /specijalist u oblasti muzikoterapije	1	2.5%
psiholog	1	2.5%
supervizor	1	2.5%
učitelj glazbene kulture	3	7.6%
učiteljica	1	2.5%

¹⁵ Napomena: Edukacijski rehabilitator, mag. rehab. educ. i prof. defektolog jesu sve nazivi za jedno te isto zanimanje – učitelj edukacijski rehabilitator.

Tablica 2: Razina glazbenoga obrazovanja ispitanika

Razina glazbenoga obrazovanja ispitanika	Broj odgovora	Udio ispitanika
Nemam formalno glazbeno obrazovanje	6	15.4%
Završen diplomski sveučilišni studij glazbe	18	46.2%
Završen poslijediplomski sveučilišni studij glazbe	3	7.7%
Završen preddiplomski sveučilišni studij glazbe	3	7.7%
Završena osnovna glazbena škola	5	12.8%
Završena srednja glazbena škola	9	23.1%

Tablica 3: Vrsta obrazovanja ispitanika u muzikoterapiji

Vrsta obrazovanja u muzikoterapiji	Broj odgovora	Udio ispitanika
Kvalificirani muzikoterapeut	9	23.1%
Student muzikoterapije	3	7.7%
Edukant muzikoterapije (neformalno obrazovanje)	21	53.8%
Bez formalnog obrazovanja u muzikoterapiji. Praktično iskustvo	1	2.6%
Neformalno obrazovanje kroz seminare i stručne edukacije	1	2.6%
Susrela sam se s muzikoterapijom, ali nisam educirana	1	2.6%
Priučena	1	2.6%
Verbotonalna metoda	1	2.6%
Glazbeni pedagog	1	2.6%

Kako je vidljivo u tablici 3, najveći udio ispitanika čine edukanti muzikoterapije neformalnoga obrazovanja (21 ispitanik, tj. 53.8%), zatim slijede kvalificirani muzikoterapeuti (9 ispitanika, 23.1%), a nakon njih studenti muzikoterapije (3 ispitanika, tj. 7.7%).

U nastavku istraživanja prikazani su odgovori ispitanika na temu pjevanja u muzikoterapijskim aktivnostima. Na postavljena se pitanja moglo odgovoriti vrijednostima od 1 do 5, pri čemu je 1 značilo *u potpunosti se ne slažem*, a 5 *u potpunosti se slažem*.

Ocjene ispitanika na zasebne tvrdnje o važnosti pjevanja u muzikoterapijskim aktivnostima prikazane su u tablici 4. Pitanja su navedena prema redoslijedu izloženom u anketnome upitniku.

Tablica 4: Korištenje pjevanja u muzikoterapijskim aktivnostima

Pitanje/Tvrdnja	Ocjena ispitanika
1. Pjevanje je važno muzikoterapijsko sredstvo.	4,59
2. U svakom muzikoterapijskom tretmanu koristim se pjevanjem.	3,59
3. Pjevanje podjednako pomaže svim klijentima bez obzira na teškoće koje imaju ispitanici.	2,59
4. Kod nekih teškoća inzistiranje na pjevanju šteti klijentima.	3,74
5. Klijenti rado sudjeluju u pjevačkim aktivnostima.	3,67
6. Klijenti dobro reagiraju na aktivnosti pjevanja.	3,87
7. Osjećam da pjevanje pomaže većini klijenata.	4,08
8. Preporučam svaki oblik pjevanja u muzikoterapiji.	4,00
9. Smatram se dovoljno dobro educiranim za izvođenje pjevačkih aktivnosti.	4,26
10. Želio bih dodatno unaprijediti svoje pjevačke vještine.	3,92

Pitanje 1: *Pjevanje je važno muzikoterapijsko sredstvo* ispitanici su ukupno ocijenili s 4,59, što predstavlja ocjenu veću od sredine, a to znači da ispitanici smatraju da je pjevanja iznimno važno muzikoterapijsko sredstvo.

Pitanje 2: *U svakom muzikoterapijskom tretmanu koristim se pjevanjem* – ispitanici su izrazili svoje slaganje s ukupno 3,59, što predstavlja srednju ocjenu i može značiti da se ispitanici često koriste pjevanjem, no ne na svakom muzikoterapijskom tretmanu, što se moglo i očekivati jer pjevanje nije prikladna aktivnost u tretmanu svih stanja.

Pitanje 3: *Pjevanje podjednako pomaže svim klijentima bez obzira na teškoće koje imaju* ispitanici su ukupno ocijenili s prosječnom ocjenom 2,59, što predstavlja nižu ocjenu od prethodnih i sugerira neslaganje s tvrdnjom.

Pitanje 4: *Kod nekih teškoća inzistiranje na pjevanju šteti klijentima* ispitanici su ukupno ocijenili s 3,74, što predstavlja srednju ocjenu i relativno slaganje ispitanika s tvrdnjom.

Pitanje 5: *Klijenti rado sudjeluju u pjevačkim aktivnostima* ispitanici su ukupno ocijenili s 3,67, što predstavlja srednju ocjenu.

Pitanje 6: *Klijenti dobro reagiraju na aktivnosti pjevanja* ispitanici su ukupno ocijenili s 3,87, što predstavlja srednju ocjenu.

Pitanje 7: *Osjećam da pjevanje pomaže većini klijenata* ispitanici su ukupno ocijenili s 4,08, što predstavlja ocjenu veću od srednje ocjene i slaganje većine ispitanika s tvrdnjom.

Pitanje 8: *Preporučam svaki oblik pjevanja u muzikoterapiji* ispitanici su ukupno ocijenili s 4,00, što također predstavlja ocjenu višu od prosječne ocjene.

Pitanje 9: *Smatram se dovoljno dobro educiranim za izvođenje pjevačkih aktivnosti* ispitanici su ukupno ocijenili s 4,26, što predstavlja ocjenu višu od srednje ocjene i snažno slaganje ispitanika s tvrdnjom.

Pitanje 10: *Želio bih dodatno unaprijediti svoje pjevačke vještine* ispitanici su ukupno ocijenili s 3,92, što sugerira interes ispitanika za unapređenjem vlastitih pjevačkih vještina.

Najniže je ocijenjeno pitanje broj 3: *Pjevanje podjednako pomaže svim klijentima bez obzira na teškoće koje imaju*, dok se većina ispitanika slaže s pitanjem broj 1: *Pjevanje je važno muzikoterapijsko sredstvo* koje su ocijenili najvećom ocjenom u ovoj skupini pitanja s 4,59.

Na pitanje u vezi sastavnica muzikoterapijskoga rada koje prema mišljenju ispitanika najpovoljnije djeluju na klijenta tijekom tretmana, ispitanicima je bilo omogućeno odabrati više ponuđenih odgovora kako je prikazano u tablici 5. Odgovori su navedeni prema redoslijedu izloženom u anketnome upitniku.

Tablica 5: Izbor sastavnica muzikoterapijskog rada

Vrsta segmenta	Broj odgovora	Udio ispitanika
Pjevanje općenito bilo u kojem obliku	13	33.3%
Glas terapeuta	12	30.8%
Ostvaren odnos između klijenta i terapeuta	27	69.2%
Odabrana skladba	13	33.3%
Improvizacija (vokalna, vokalno-instrumentalna i instrumentalna)	15	38.5%
Sve značajke: glazbene sastavnice u interpretaciji (melodija, ritam, slog i sl.) podjednako	0	0%
Ništa od navedenog	0	0%
Sve značajke podjednako	13	33.3%
Glazbene sastavnice u interpretaciji (melodija, ritam, slog i sl.)	8	20.5%

Dominantan je odgovor *Ostvaren odnos klijenta i terapeuta* s 27 ili 69,2% glasova. Zatim slijedi *Improvizacija (vokalna, vokalno-instrumentalna ili instrumentalna)* s 15 ili 38,5% glasova. Čak tri odgovora dobila su po 13 ili 33,3% glasova, a to su: *Pjevanje općenito bilo u kojem obliku*, *Odabrana skladba* i *Sve značajke podjednako*. Odgovor *Glas terapeuta* dobio je 12 ili 30,8% glasova, dok je odgovor *Glazbene sastavnice u interpretaciji* dobio svega 8 ili 20,5% glasova.

Na isti način obrađeno je i pitanje broj 12 koje se također sastojalo od višestrukih odgovora. Na pitanje kojom se vrstom improvizacije i glazbeno-izviđačkom strukturom koriste ispitanici tijekom seansi muzikoterapije ukupno je prikupljeno 39 odgovora. Može se zaključiti da, iako su imali mogućnost višestrukog odabira odgovora, ispitanici su se odlučili samo za jedan odgovor. Detaljniji prikaz odgovora vidljiv je u tablici 6, a odgovori su navedeni prema redoslijedu u anketnome upitniku.

Tablica 6: Vrsta improvizacije tijekom seansi muzikoterapije

Vrsta improvizacije	Broj odgovora	Udio ispitanika
Vokalna	1	2.6%
Instrumentalna	1	2.6%
Vokalno- instrumentalna	9	23%
Kombiniram sve tri vrste tijekom seansi	28	71.8%
Nijednu od navedenih	0	0%

Dominantan izbor vrste improvizacije i glazbeno-izvođačke strukture jest odgovor *Kombiniram sve tri vrste tijekom seansi* s 28 ili 71,8% glasova. Slijedi odgovor na pitanje *Vokalno-instrumentalnu* s devet ili 23% glasova. Odgovor na *Vokalnu* i *Instrumentalnu* dobio je po jedan glas, što predstavlja postotak od 2,6% glasova.

Budući da se željelo istražiti mišljenje o stanjima kod kojih pjevanje najviše pomaže, ispitanicima se ponudio niz pitanja s kojima su trebali iskazati stupanj svoga slaganja, pri čemu je 1 označavalo *u potpunosti se ne slažem*, a 5 *u potpunosti se slažem*.

Ocjene su iznesene deskriptivnom analizom te su im pridružene numeričke ocjene. Detaljniji prikaz odgovora vidljiv je u tablici 7, a odgovori su navedeni slijedom izloženim u anketnome upitniku.

Tablica 7: Dijagnoze i stanja kod kojih pomaže primjena pjevanja u muzikoterapijskim aktivnostima

Vrsta dijagnoze/stanja	Ocjena ispitanika
Oblici ovisnosti	3.56
Demencija	4.49
Autizam	3.95
Kombinirane teškoće	4.10
Cerebralna paraliza	4.03
Downov sindrom	4.08
Rettow sindrom	3.64
Mišićna distrofija	3.79
ADHD	3.97
Hemiplegija	3.51
Umjerene i teže poteškoće u učenju	4.26
Kod nekategoriziranih korisnika sa specifičnim razvojnim teškoćama	4.05
Mentalne bolesti i poremećaji	4.08
Neurološka oštećenja i poremećaji	4.18

Tablica 8: Prijedlozi ispitanika

Prijedlog 1: Kod govornih poremećaja (artikulacijskih) te kod jezičnih teškoća.
Prijedlog 2: Kod osoba sa slušnim oštećenjima i mucanje.
Prijedlog 3: Emocionalne teškoće (poteškoće u izražavanju i kontroli emocija, izljev bijesa...), onkološka stanja.
Prijedlog 4: Djeca i mladi s poteškoćama u ponašanju.
Prijedlog 5: Odabir MT intervencije ovisi o potrebama klijenata, a ne o dijagnozi. Za jednog klijenta s PSA upotreba glasa može biti odličan način rada, a s drugim nešto što nećemo koristiti.
Prijedlog 6: Williams Syndrom, socijalna izoliranost - grupna terapija.
Prijedlog 7: Metro-ritamskim aktivnostima daleko je lakše pronaći put do klijenta.
Prijedlog 8: Smatram da pjevanje, dakako ovisno o korisniku i njegovim preferencijama, može pomoći bilo u kojoj poteškoći. bila ona psihička ili fizička.
Prijedlog 9: Depresija.
Prijedlog 10: Mucanje.

Kako je vidljivo u tablici, svi su odgovori ocijenjeni višom ocjenom od srednje. Najniže je ocijenjen odgovor broj 23. *Hemiplegija* s ocjenom 3,51, dok je odgovor broj 14. *Demencija* dobio najveću ocjenu 4,49. Srednjom je ocjenom ocijenjen odgovor broj 13. *Oblik ovisnosti*

s 3,56. Time je potvrđeno da ispitanici smatraju kako pjevanje najviše koristi kod demencije, a najmanje kod hemiplegije iako je i to stanje pozitivno ocjenjeno. Valja napomenuti kako ocjene iznad 3.5 predstavljaju pretežno slaganje, a ispod 3 pretežno neslaganje s tvrdnjom, tj. stanjem navedenim u anketnome upitniku.

Ispitanike se upitalo da komentiraju, odnosno da daju odgovor na pitanje otvorenoga tipa u pitanju broj 28: *Molim Vas sami navedite stanja i teškoće koje nisu navedene, a za koje smatrate da bi pjevanje u muzikoterapijskom tretmanu izrazito pomoglo.*

U tablici 8 navedeno je 10 odgovora, tj. prijedloga ispitanika.

Kako je prikazano u Tablici 8, ispitanici su naveli sljedeće primjere koji su zbog preglednosti razvrstani u kategorije:

- govorni poremećaji (artikulacijski) te jezične teškoće,
- slušna oštećenja i mucanje,
- emocionalne teškoće (poteškoće u izražavanju i kontroli emocija, izljevi bijesa i drugo),
- onkološka stanja,
- Williams Syndrom i ostali oblici sindroma,
- depresija.

Uz podjelu odgovora na navedene kategorije svakako ne treba zanemariti ispitanike bez prijedloga te ispitanike koji smatraju kako pjevanje pomaže korisnicima bez obzira na vrstu teškoća. Istaknut je i prijedlog uporabe metro-ritamskih aktivnosti kao put kojim je lakše doprijeti do korisnika. Vrijedi i istaknuto mišljenje kako odabir muzikoterapijske intervencije ovisi o potrebama korisnika, a ne o dijagnozi.

Zaključak

Terapija pjevanjem, odnosno terapija glazbom i muzikoterapija nisu novost jer su već godinama predmet znanstvenih istraživanja, a u svijetu je gotovo uobičajena praksa koja se provodi i u bolnicama. Muzikoterapeuti rade s klijentima sa širokim spektrom različitih fizičkih, emocionalnih i psiholoških simptoma.

Svrha ovog istraživanja bila je utvrditi mišljenje osoba koje sa bave muzikoterapijom o ulozi pjevanja u muzikoterapijskim aktivnostima te istražiti mogućnosti primjene pjevanja u muzikoterapijskoj praksi. Ustanovljeno je da pjevanje u muzikoterapijskim aktivnostima ima vrlo važnu ulogu. Sudionici istraživanja ustvrdili su da prema njihovu iskustvu pjevanje kao muzikoterapijska tehnika ima pozitivne učinke na brojna stanja i bolesti, kao što su različita neurološka, psihološka i emocionalna stanja, kod ovisnosti, poremećaja govora i drugo. Kao najpozitivniji učinak pjevanja u muzikoterapijske svrhe ispitanici su izdvojili utjecaj na rad s korisnicima s demencijom.

Prema podatcima Svjetske zdravstvene organizacije 47,5 milijuna osoba diljem svijeta živi s demencijom. Alzheimerova bolest odgovorna je za približno 50 do 70 % svih slučajeva demencije. Samo je u Bosni i Hercegovini prema podatcima Zavoda za javno zdravstvo FBiH od 2019., otkada je uvedeno pojedinačno registriranje pacijenata oboljelih od Alzheimerove bolesti, primjetna zastupljenost od čak 82 % slučajeva oboljelih od demencije čiji je uzrok Alzheimerova bolest, s rastućim ukupnim trendom osoba s dijagnozom demencije neovisno o uzroku. Istraživanja pokazuju kako je u BiH broj oboljelih od demencije približno 150.000. Veća je zastupljenost među ženama (19,2 %) u odnosu na muškarce (17,4%) životne dobi više od 80 godina.¹⁶

¹⁶ Opširnije vidi na: <https://www.zzjzfbih.ba/svjetski-dan-alzheimerove-bolesti-2020/>. Preuzeto: 14. rujna 2022. godine.

Iako još uvijek ne postoji lijek za demenciju, Svjetska zdravstvena organizacija sugerira zdrav način života, čime se može smanjiti rizik od kognitivnoga pada i demencije. Jedna od zdravih životnih navika jest i pjevanje, koje prema mišljenju ispitanika ovoga istraživanja, može značajno pomoći oboljelima.

Literatura

1. Ansdell, G. (1999). *Music therapy as discourse and discipline : a study of 'music therapist's dilemma*. London: Sveučilište u Londonu. Preuzeto: <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/7745/>. (19. veljače 2023.)
2. Bačlija Sušić, B. (2016). Spontana improvizacija kao sredstvo postizanja samoaktualizacije, optimalnih i vrhunskih iskustava u glazbenoj naobrazbi. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 65(1), str. 95-116.
3. Preuzeto: <https://hrcak.srce.hr/file/261361>. (29. siječnja 2023.)
4. Bruscia, K. (1987). *Improvisational Models of Music Therapy*. Philadelphia: Temple University. Preuzeto: https://www.researchgate.net/profile/Kenneth-Bruscia-2/publication/284236684_Professional_identity_issues_in_music_therapy_education/links/5af0ad79458515c2837212ac/Professional-identity-issues-in-music-therapy-education.pdf. Preuzeto: https://www.researchgate.net/publication/284236684_Professional_identity_issues_in_music_therapy_education (18. veljače 2023.)
5. Buble, N. i Veršić, J. (2000). *Priručnik za zborovođe i voditelje dalmatinskih klapa*. Split: Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu.
6. Bulatović Stanišić, S. (2019). Muzika kao lijek. *Varaždinski učitelj - digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 2(2), str. 129-139. Preuzeto: <https://hrcak.srce.hr/file/327070>. (29. siječnja 2023.)
7. Crnković, D. i sur. (2020). *Muzikoterapija-umjetnost glazbe kroz umijeće liječenja*. Zagreb: Slap.
8. Horvat, H. (2021). *Muzikoterapija u ranoj životnoj dobi*. Neobjavljeni završni rad. Zagreb: Učiteljski fakultet. Preuzeto s: <https://repozitorij.ufzg.unizg.hr> (18. lipnja 2022.)
9. Kovačević, A. i Mužinić, L. (2015). Muzikoterapija kao rehabilitacijska metoda za osobe s Alzheimerovom bolešću. *Socijalna psihijatrija*, 43(1). Preuzeto: <https://hrcak.srce.hr/file/230813>. (18. lipnja 2022.)
10. Krunić, A. (2016). *Muzikoterapija i alkoholizam-vokalni aspekt u liječenju i priređivanju*. Neobjavljeni diplomski rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/en/islandora/object/unipu%3A1295/datastream/PDF/view>. (18. lipnja 2022.)
11. Miloš, D. (2019). *Učinak muzikoterapije na mentalno zdravlje osoba starije životne dobi*. Neobjavljeni specijalsitički rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/aukos%3A432>. (18. lipnja 2022.)
12. Modrušić, V. (2020). *Primjena muzikoterapije u radu s djecom s razvojnim poteškoćama*. Neobjavljeni diplomski rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet. Preuzeto s: <https://repository.ufri.uniri.hr/islandora/object/ufri%3A694/datastream/PDF/view>. (29. siječnja 2023.)
13. Pavičić, M. (2019). *Teorijske osnove primjene muzikoterapije kod poremećaja iz spektra autizma*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Preuzeto s: <https://dabar.srce.hr/islandora/object/erf:674>. (18. lipnja 2022..)
14. Radočaj-Jerković, A. (2015). Identifikacija i sistematizacija razvojnih elemenata dječjeg pjevačkog glasa. U: Atanasov Piljek, D. i Jurkić Sviben, T.(ur.): *Konferencija Učiteljskoga*

fakulteta Sveučilišta u Zagrebu– Istraživanja paradigmi djetinjstva, odgoja i obrazovanja. Zagreb: Učiteljski fakultet, str. 316-325.

15. Radočaj-Jerković, A., Škojo, T., i Milinović, M. (2018). Zborsko pjevanje kao oblik neformalnog učenja i njegov utjecaj na formiranje dječjih glazbenih preferencija. *Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja*. 67(2), str. 311-330.
16. Rojko, P. (2012). *Metodika nastave glazbe: teorijsko-tematski aspekti*. Zagreb: Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pedagoški fakultet.
17. Woodward, A. (2015). *Tapestry of Tears: An Autoethnography of Leadership, Personal Transformation, and Music Therapy in Humanitarian Aid in Bosnia Herzegovina*-neobjavljeni doktorski rad. Antioch University, Preuzeto: <https://aura.antioch.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1198&context=etds>. (14. siječnja 2024.)

APPLICATION OF SINGING IN MUSIC THERAPY ACTIVITIES

Abstract

In this paper, the role of singing in music therapy activities and the use of singing communication during music therapy sessions will be presented, and efforts will be made to provide an incentive for raising awareness of music therapy as a regulated health profession, suggesting importance and diverse possibilities of singing and vocal communication in music therapy sessions. Awareness of all possibilities of communication between user and therapist (including vocal communication) is one of the primary goals of the music therapy process, and awareness of the voice as a means of communication is valuable knowledge for every user of music therapy services.

Keywords: communication, music therapy, singing, voice.